
Ewa Kaptur*

Małgorzata Kuśnierz, *Wybrane techniki metody krakowskiej w terapii wspomagającej rozwój dzieci z zespołem Downa*, Wydawnictwo Naukowe UKEN, Kraków 2024, ss. 282.

Kształcenie mowy i języka dzieci, młodzieży i dorosłych z trisomią 21 wymaga indywidualnego podejścia i specjalistycznej pomocy. Praca logopedyczna z pacjentem z zespołem Downa nie jest terapią kilkumiesięczną, ściśle określoną w czasie. W przypadku planowania działań terapeutycznych trzeba uwzględnić wsparcie trwające latami, którego przebieg zmienia się w zależności od potrzeb i rozwoju dziecka. Terapia zaczyna się więc już w pierwszych miesiącach życia i trwa do wieku nastoletniego, a często i dłużej, po dorosłe życie (Cieszyńska-Rożek, 2013, s. 255; Kaczan, 2018, s. 49).

Do zadań logopedy należy także analizowanie skuteczności pomocy udzielanej dziecku i jego rodzinie czy wprowadzanie zmian w indywidualnym programie, stosownie do potrzeb i możliwości dziecka (Cytowska, 2008, s. 31). Podjęte oddziaływania terapeutyczne powinny być skierowane na wszystkie sfery rozwojowe. Zważywszy na rozliczne towarzyszące zespołowi wady, należy zadbać o indywidualne podejście do każdego dziecka (Kuśnierz, Orłowska-Popek, 2019, s. 351).

Te wszystkie aspekty pracy z pacjentem z trisomią 21 udało się przedstawić i omówić Małgorzacie Kuśnierz w monografii *Wybrane techniki metody krakowskiej w terapii wspomagającej rozwój dzieci z zespołem Downa*.

Na temat terapii logopedycznej dzieci z zespołem Downa powstało bardzo wiele opracowań, uwzględniających różne perspektywy badawcze. Sporo

* Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań, ORCID: 0000-0001-8094-9889

prac dotyczy rozwoju mowy dzieci z trisomią 21, przedstawianego zawsze w opozycji do rozwoju mowy dzieci w normie intelektualnej. Do tej pory nie było chyba jednak tak obszernej rozprawy opisującej dynamikę i charakter pojawiania się poszczególnych głosek w systemie fonetycznym dzieci z zespołem Downa. Na pewno zaś nie ma monografii, w której przedstawiono techniki wspierające rozwój mowy, jakimi są stosowane przez terapeutów metody krakowskiej Gesty Artykulacyjne i Manualne Torowanie Głosek®.

Recenzowana praca uzupełnia więc stan badań nad rozwojem mowy dzieci z zespołem Downa o pewne techniki terapeutyczne. Tematyka pracy została więc wybrana bardzo celnie. Przedstawiona rozprawa ze względu na podejmowaną problematykę sytuuje się w obszarze badań lingwistycznych. Może jednak być także przydatna w naukach pedagogicznych, szczególnie w pedagogice specjalnej. Warto podkreślić, że M. Kuśnierz, mająca wieloletnie doświadczenie w pracy z dziećmi i młodzieżą z zespołem Downa, jest także autorką wielu opracowań z tego zakresu (np. Kuśnierz, 2019–2023).

Recenzowana publikacja składa się z pięciu rozdziałów: 1) *Wprowadzenie*, 2) *Wybrane techniki terapeutyczne w pracy z dzieckiem z zespołem Downa*, 3) *Przedmiot i cel badań*, 4) *Stan badań własnych*, 5) *Wnioski z przeprowadzonych badań*, a także wstępu, bibliografii oraz spisu tabel i fotografii.

We wstępie M. Kuśnierz podkreśla, że „książka jest podsumowaniem wieloletnich badań nad nabywaniem systemu językowego, a w szczególności podsystemu fonetyczno-fonologicznego przez dzieci z zespołem Downa z wykorzystaniem wybranych technik metody krakowskiej” (s. 9). Autorka dysertacji zaznacza, iż przedmiotem jej badań są cztery metody stosowane przez terapeutów, tj. programowanie języka, Symultaniczno-Sekwencyjna Nauka Czytania®, Gesty Artykulacyjne i Manualne Torowanie Głosek®. Dwie ostatnie z nich do tej pory nie doczekały się tak szczegółowego omówienia. Zwłaszcza ostatnia metoda – MTR® – wzbudza wiele kontrowersji wśród terapeutów pracujących z dziećmi, dlatego cieszy jej wnikliwa analiza zaproponowana przez M. Kuśnierz.

Autorka w części wstępnej zwięźle omawia zawartość pracy, skupiając się na jej najważniejszych częściach. Nawiązuje też do celu pracy, którym jest wypełnienie pewnego rodzaju luki w literaturze, odnoszącej się do technik wspomagających nabywanie systemu fonetyczno-fonologicznego przez dzieci z trisomią 21.

Pierwszy rozdział monografii (s. 11–29) w całości poświęcony jest charakterystyce zespołu Downa. Autorka przytacza definicję zespołu, przedstawia historię jego nazwy (zmiana jednostki chorobowej z *idiotyzmu mongolskiego* na *zespół Downa*), podaje częstość występowania trisomii 21, omawia przyczyny powstania syndromu Downa. Szczególnie interesująca jest część dotycząca zaburzeń strukturalnych i funkcjonalnych ośrodkowego układu nerwowego u osób z zespołem Downa, uwzględniająca wpływ zauważonych

nieprawidłowości anatomicznych i funkcjonalnych mózgu na trudności rozwojowe dziecka i jego kontakt z najbliższym otoczeniem.

Małgorzata Kuśnierz szczegółowo omawia też cechy fenotypu oraz najczęściej występujące problemy zdrowotne u osób z tym zespołem. Kondensacyjnie opisuje wady narządów wewnętrznych i dysfunkcje zmysłów w zespole Downa, uwzględniając charakterystykę układów: krwionośnego, pokarmowego, mięśniowo-szkieletowego, moczowo-płciowego oraz narządów słuchu i wzroku. W kolejnym podrozdziale, dotyczącym rozwoju mowy, autorka publikacji zwraca uwagę na wielość i różnorodność przyczyn opóźnionego rozwoju mowy u dzieci z trisomią 21, na zaburzenia w obrębie pętli fonologicznej czy w planie ruchu (s. 25).

Drugi rozdział dysertacji (s. 31–54) w całości dotyczy wybranych technik terapeutycznych wykorzystywanych w pracy z dziećmi z zespołem Downa, prowadzonych według założeń metody krakowskiej. M. Kuśnierz charakteryzuje programowanie języka jako jedną z technik metody krakowskiej, przedstawiając kolejne jej cztery etapy. Sporo uwagi poświęca kolejnym technikom, tj. Gestom Artykulacyjnym (GA) oraz Manualnemu Torowaniu Głosek® (MTG®), pokazując krok po kroku założenia technik oraz sposoby ich wykorzystania w terapii.

Osobny podrozdział dotyczy Symultaniczno-Sekwencyjnej Nauki Czytania®, która jest szeroko stosowana w terapii logopedycznej zarówno dzieci w normie rozwojowej, jak i z obniżoną normą intelektualną, w tym z zespołem Downa. Przywrócony przez Jagodę Cieszyńską i Martę Korendo w nowoczesnym kształcie model sylabowej nauki czytania osadzono w szerokim kontekście poznawczym (dziecko jednocześnie ćwiczy umiejętności poznawcze, takie jak np. porządkowanie świata od lewej do prawej, analizę i syntezę wzrokową i słuchową, umiejętność kategoryzowania, abstrahowania reguł). Zaletą opartego na neurobiologicznych badaniach sposobu nauki czytania jest to, że nawet użytkownicy języka, u których zdiagnozowano zaburzenia mowy spowodowane m.in. aberracją chromosomową, są w stanie nauczyć się czytać, a tym samym nabyć kompetencje komunikacyjne. Małgorzata Kuśnierz porządkuje stan wiedzy na temat opisywanej metody, przedstawia poszczególne etapy nauki od czytania symultanicznego, obejmującego samogłoski, wyrażenia dźwiękonaśladowcze i rozpoznawanie globalne wyrazów do czytania sekwencyjnego zaczynającego się od czytania sylab otwartych, a kończącego się na samodzielnym czytaniu tekstów.

Ponadto w tym rozdziale autorka wymienia i krótko opisuje pozostałe elementy metody krakowskiej, m.in. terapię słuchową, terapię funkcji wzrokowych, stymulację funkcji motorycznych, stymulację pamięci, ćwiczenia kategoryzacji, dziennik wydarzeń, logoterapię.

W rozdziale *Przedmiot i cel badań* (s. 55–61) M. Kuśnierz formułuje trzy hipotezy badawcze: 1) Wczesne zastosowanie technik Gestów Artykulacyjnych

i Manualnego Torowania Głosek® wpływa na tempo i jakość rozwoju mowy dzieci z zespołem Downa; 2) Tempo nabywania umiejętności artykulacyjnych oraz ich jakość związana jest także z czasem poświęconym na nie przez rodziców dziecka poza gabinetem logopedycznym; 3) U dzieci z trisomią 21 występują bardzo podobne, powtarzające się problemy artykulacyjne.

Dwa ostatnie rozdziały (s. 63–265) dotyczą opisu grupy badawczej i przedstawiają wyniki badań autorki rozprawy. Na uznanie zasługuje fakt, iż badania prowadzone były w porządku linearnym i dotyczyły obserwacji grupy dzieci przebywającej na indywidualnej i grupowej terapii logopedycznej w latach 2015–2022. Małgorzata Kuśnierz do analizy wybrała jedenaścioro dzieci uczestniczących w regularnej terapii logopedycznej, trwającej minimum przez 18 miesięcy. Były to dzieci w wieku od 5. do 30. miesiąca życia. Ponadto do badań włączyła czworo dzieci powyżej 2. roku życia, uczestniczących w terapii prowadzonej na co najmniej dwóch turnusach logopedycznych.

Ta część pracy jest najobszerniejsza (s. 63–248) i najbardziej interesująca. Opis terapii każdego dziecka przebiega według pewnego schematu: charakterystyka sylwetki dziecka, diagnoza, przebieg terapii oraz efekty w nabywaniu kompetencji fonetycznych. Każdorazowo M. Kuśnierz zaznacza, która z metod (GA czy MTG®) była stosowana w terapii i jakie przyniosła efekty. Na końcu prezentacji postępów każdego dziecka została zamieszczona tabela, w której zawarto rozwój jego kompetencji fonetycznych i leksykalnych. Takie podsumowanie znacznie ułatwia odbiór tekstu i porządkuje zebrany materiał badawczy. Szczególnie ważne są także dwie ostatnie tabele (27 i 28) wskazujące na czas pojawienia się głosek w repertuarze dzieci oraz najczęściej występujące problemy artykulacyjne w badanej grupie.

W części końcowej M. Kuśnierz potwierdziła wszystkie postawione przez siebie w pracy hipotezy. Ponadto podkreśliła, że terapia logopedyczna dzieci z zespołem Downa powinna rozpocząć się jak najwcześniej, najlepiej przed ukończeniem 6. miesiąca życia, i odznaczać się systematycznością i regularnością. Stosowanie wczesnej nauki czytania z wykorzystaniem Symultaniczno-Sekwencyjnej Nauki Czytania® w widoczny sposób pomaga zaś dzieciom w artykulacji, podobnie jak ćwiczenia oparte na naśladownictwie.

Recenzowana rozprawa wpisuje się w nurt badań lingwistycznych, skupiających się w głównej mierze na opisie technik i metod wykorzystywanych w terapii wybranej grupy dzieci z niepełnosprawnością intelektualną na przykładzie dzieci z trisomią 21. Autorka monografii sprawnie korzysta z bardzo bogatej literatury (prawie 250 pozycji, w tym 82 teksty obcojęzyczne), wykraczającej także poza publikacje językoznawcze. Prace z zakresu medycyny, socjologii, psychologii, fizjoterapii pełnią nie tylko rolę pomocniczą, ale w integralny sposób współtworzą tekst.

Na uwagę niewątpliwie zasługuje także przejrzysty układ pracy oraz logiczny i precyzyjny tok wyводу naukowego. Każdy opis terapii dziecka napisany jest według takiego samego schematu, co ułatwia porównanie przebiegu terapii u poszczególnych dzieci i wyciągnięcie własnych wniosków. Zaproponowane przez terapeutę strategie postępowania logopedycznego są więc przemyślane, zaplanowane oraz dobrane do możliwości dziecka z zespołem Downa.

/prof. UAM dr hab. Ewa Kaptur/

Bibliografia

- Cieszyńska-Rożek, J. (2013). *Metoda Krakowska wobec zaburzeń rozwoju dzieci. Z perspektywy fenomenologii, neurobiologii i językoznawstwa*. Kraków: Wydawnictwo Centrum Metody Krakowskiej.
- Kaczan, T. (2018). Racjonalna rehabilitacja dzieci z trisomią chromosomu 21. Typowe dysfunkcje i sposoby terapii. *Forum Logopedy*, 24, 48–49.
- Cytowska, B. (2008). *Idea wczesnej interwencji i wspomaganie rozwoju małego dziecka*. W: B. Cytowska, B. Winczura (red.), *Wczesna interwencja i wspomaganie rozwoju małego dziecka* (s. 15–26). Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Kuśnierz, M., Orłowska-Popek, Z. (2019). Wczesna stymulacja dzieci z zespołem Downa – budowanie dróg nerwowych podczas ćwiczenia wszystkich funkcji poznawczych. *Logopedia*, 48(2), 347–360.
- Kuśnierz, M., Sedivy-Mączka, K. (2019). Budowanie planu ruchu artykulacyjnego u dzieci z zespołem Downa. *Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza*, 26(2), 115–125.
- Kuśnierz, M. (2021). Wpływ nauki czytania na rozwój językowy małych dzieci z zespołem Downa. *Nowa Logopedia*, 9, 295–306.
- Kuśnierz, M. (2023). *Dwujęzyczność w zespole Downa – dylematy terapeutyczne*. W: S. Kamińska (red.), *Wielojęzyczność. Wyzwanie współczesnej logopedii*. Siedlce: Uniwersytet w Siedlcach.

